

CI2, o. p. s.

EKOLOGICKÁ STOPA MĚSTA JILEMNICE, 2015 A 2017

Obsah

Cíle studie	3
Indikátor Ekologická stopa města	3
CI2, o. p. s.	3
Úvod	5
Ekologická stopa a biokapacita	5
Jednotky měření	5
Ekologická stopa České republiky	7
Ekologická stopa města	9
Metodika výpočtu ekologické stopy města	12
Hlavní složky ekologické stopy – typy produktivních ploch	12
Výpočet na úrovni města	14
Vstupní data pro výpočet ekologické stopy města	15
Počet obyvatel	15
Potraviny	15
Spotřeba a výstavba.....	15
Energie	15
Doprava	16
Odpady (a zboží)	16
Biokapacita	17
Výsledky	18
Vývoj ekologické stopy	20
Závěr	20
Jak dosáhnout příznivého vývoje ekologické stopy a biokapacity města Jilemnice do budoucna?	20

Cíle studie

Cílem studie je představit komplexní indikátor udržitelného rozvoje „**Ekologická stopa města**“, způsob jeho výpočtu na národní a místní úrovni a výsledky měření indikátoru ve městě Jilemnice za roky 2015 a 2017 a porovnat je s poslední známou hodnotou z roku 2010.

Indikátor Ekologická stopa města

Indikátor ECI¹ B.10 **Ekologická stopa města** je jedním z deseti standardizovaných indikátorů používaných v ČR pro hodnocení místní udržitelnosti. Přehled těchto indikátorů:

1. Spokojenost občanů s místním společenstvím
2. Uhlíková stopa města (místní příspěvek ke globální změně klimatu)
3. Mobilita a místní přeprava cestujících
4. Dostupnost veřejných prostranství a služeb
5. Kvalita místního ovzduší
6. Cesty dětí do a ze školy
7. Nezaměstnanost
8. Zatížení prostředí hlukem
9. Udržitelné využívání území
10. Ekologická stopa města

Ekologická stopa (ES) stanovuje **množství přírodních zdrojů**, které jednotlivec, město či region nebo celý stát **spotřebují v daném roce**. K výpočtu se používá oficiální statistika o spotřebě, převedená na množství biologicky produktivní země a vodních ploch nutných k vyprodukování daných zdrojů a k asimilaci odpadů, při používání daných technologií. Vzhledem k tomu, že lidé používají zdroje z celé planety a znečištění, které produkují, ovlivňuje velmi vzdálená místa, tvoří ES součet všech ploch z různých částí Země odpovědných za naši spotřebu.

Ekologická stopa může být považována za jednotku zeleného účetnictví. Zatímco „standardní“ účetnictví počítá s penězi, ekologická stopa počítá s hektary biologicky produktivní půdy. Skládá se ze dvou indikátorů: vlastní **ekologické stopy**, která tvoří stranu poptávky zeleného účetnictví, a biologické kapacity Země (**biokapacita**) na straně nabídky. Biokapacita je schopnost přírodních ekosystémů poskytovat lidské ekonomice statky a služby, na kterých je životně závislá. Vyjadřuje se, stejně jako ekologická stopa, v globálních hektarech. Přírodní služby jsou na Zemi nerovnoměrně rozmístěny – některé státy oplývají množstvím přírodních zdrojů, zatímco jiné jsou na ně naopak chudé a většinu biokapacity musejí dovážet.

CI2, o. p. s.

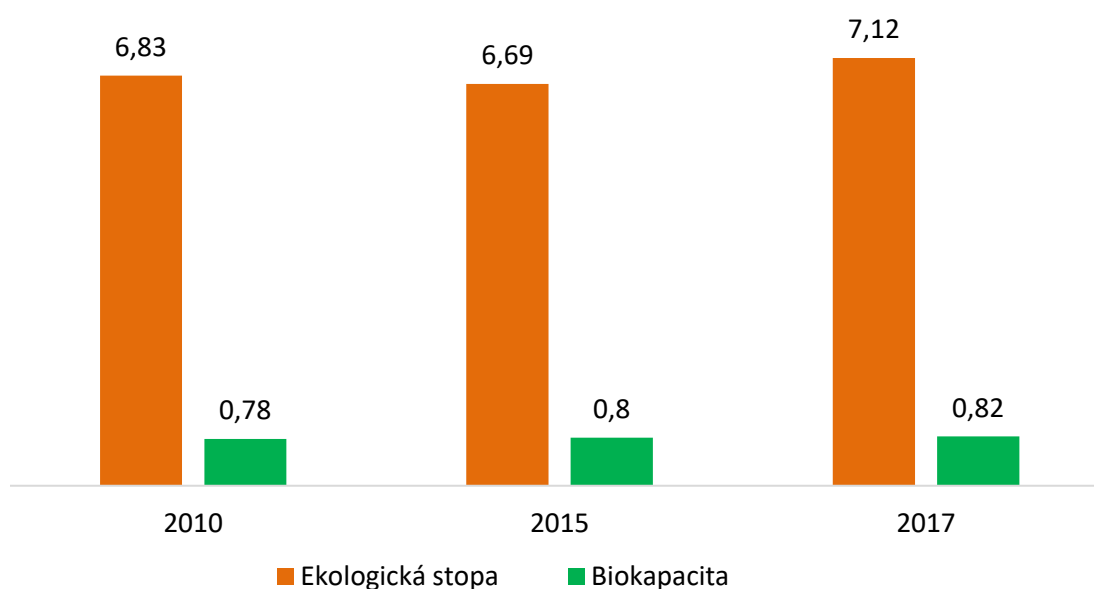
CI2, o.p.s., je nestátní nezisková organizace zaměřená na udržitelný rozvoj, vzdělávání, publikační činnost a vědu a výzkum. Jejím cílem je prosazovat udržitelný rozvoj ve spolupráci s veřejnou správou, soukromou sférou, vzdělávacími institucemi a veřejností. Organizace CI2, o. p. s., se věnuje oblastem indikátorů udržitelného rozvoje, ochrany klimatu, uhlíkové a ekologické stopy a jejich včleňování do řízení společností a rovněž i environmentálnímu reportingu – sestavování zpráv o stavu životního prostředí měst.

¹ *European Common Indicators (ECI) – Společné evropské indikátory jsou v českých podmínkách nejznámější a nejvyužívanější sadou udržitelného rozvoje na místní úrovni. Sada byla vyvinuta v roce 2001 na popud Evropské komise a byla testována v několika desítkách evropských měst.*

Titulkový indikátor

Titulkový indikátor je takový indikátor, který zastupuje celou oblast a je možné jej prezentovat samostatně. Lze jej přirovnat k titulku v novinách.

Jilemnice: Srovnání ekologické stopy a biokapacity (gha)

Úvod

Ekologická stopa a biokapacita

Ekologická stopa (ES) stanovuje množství přírodních zdrojů, které jednotlivec, město či region nebo celý stát spotřebují v daném roce. K výpočtu se používá oficiální statistika o spotřebě, převedená na množství biologicky produktivní země a vodních ploch nutných k vyprodukování daných zdrojů a k asimilaci odpadů, při používání daných technologií. Vzhledem k tomu, že lidé používají zdroje z celé planety a znečištění, které produkují, ovlivňuje velmi vzdálená místa, tvoří ES součet všech ploch z různých částí Země odpovědných za naši spotřebu.

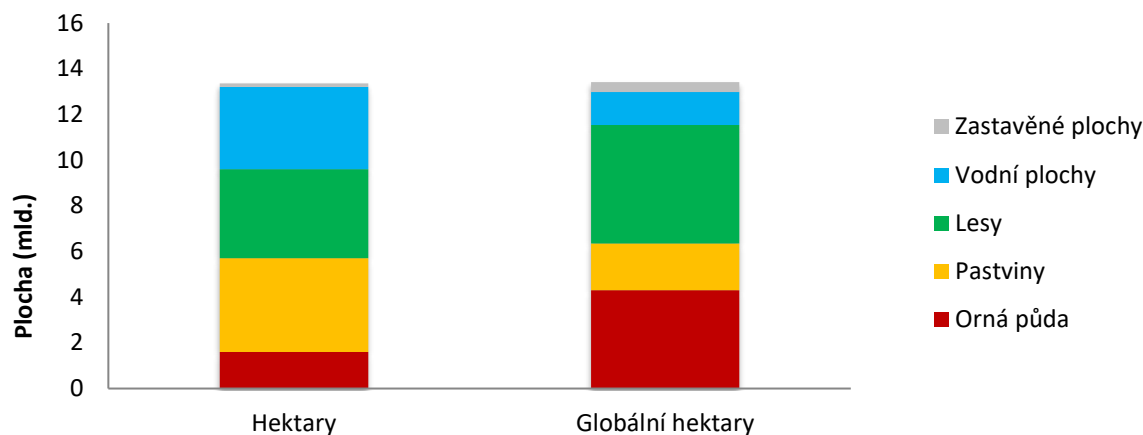
Výpočet ekologické stopy je založen na pěti základních předpokladech:

1. Můžeme s rozumnou přesností odhadnout **množství zdrojů**, které spotřebováváme, a **odpadů**, které produkujeme. Údaje o spotřebě lze získat z oficiálních statistik.
2. Zdroje a odpady můžeme **převést na odpovídající plochy** biologicky produktivní půdy, které jsou nezbytné k jejich zajištění. Základními typy produktivních ploch jsou orná půda, pastviny, lesní půda a produktivní vodní plochy. Do kalkulace dále vstupují plochy pro asimilaci oxidu uhličitého (CO₂), jenž vznikne spálením fosilních paliv, zastavěné plochy a plochy na ochranu biodiverzity.
3. Tyto rozdílné plochy mohou být vyjádřeny ve stejných jednotkách (hektarech), pokud jsou setříděny podle produkce biomasy. Jinými slovy, každý **hektar** (ať už se jedná o hektar polí, lesů, vodních ploch apod.) může být převeden na odpovídající **plochu s globálně průměrnou produktivitou**.
4. Vzhledem k tomu, že každá tato plocha má specifické použití a každý standardizovaný hektar odpovídá stejnému množství biologické produktivity, lze tyto hektary vzájemně sčítat. Celek tvoří **celkovou poptávku lidstva po přírodních zdrojích**.
5. Celkovou poptávku společnosti je možné porovnat s **přírodní nabídkou ekologických služeb (dostupnou biokapacitou)**. Lze totiž odhadnout celkovou část Země, která je biologicky produktivní.

Jednotky měření

Ekologická stopa a biokapacita jsou vyjádřeny v **globálních hektarech (gha)**. Každý globální hektar odpovídá jednomu hektaru (100 x 100 m) biologicky produktivních ploch s „globálně průměrnou produktivitou“ v daném roce. Jinak řečeno, jedná se o aktuální hektary biologicky produktivních ploch přepočtené podle jejich produktivity (produkce biomasy). Produktivita různých typů ploch se přitom liší. Například globální hektar orné půdy zabírá fyzicky menší plochu (vyjádřenou v aktuálních, „reálných“ hektarech) než mnohem méně biologicky produktivní pastviny či oceány. Pro zajištění stejné biokapacity proto potřebujeme větší plochy pastvin či oceánů než orné půdy. Vzhledem k tomu, že bioproduktivita se v globální měřítku rok od roku mírně liší, liší se i celkové množství globálních hektarů.

Vztah mezi aktuálními a globálními hektary

Zdroj: Global Footprint Network

Aktuální hektary – „reálné“, „fyzické“ hektary; plocha o rozloze 100 x 100 metrů, tedy 10.000 m², 1/100 kilometru čtverečního. Vztah mezi aktuálními a globálními hektary ukazuje obrázek. Celkový počet je stejný (cca 13,4 mld. v roce 2005), ale vzájemné poměry jednotlivých typů ploch se liší.

Lokální hektary – obdobně jako u globálních hektarů se jedná o aktuální hektary biologicky produktivních ploch přepočtené podle jejich produktivity (produkce biomasy). V případě lokálních hektarů jsou však přepočteny na průměrnou produktivitu daného regionu, nikoli na globální produktivitu. Podobně jako u měnových kurzů může být ekologická stopa stanovená v globálních hektarech v daném roce přepočtena na lokální hektary (například české) a opačně.

K přepočtu aktuálních hektarů na globální hektary se používají tzv. **ekvivalentní faktory** – faktor založený na produktivitě. V daném roce jsou ekvivalentní faktory stejné pro všechny země. Hodnoty ekvivalentních faktorů jsou uvedeny v tabulce.

Ekvivalentní faktory (pro celý svět) a faktory výnosu (pro ČR)

Typ plochy	Ekvivalentní faktory (gha/ha)	Faktor výnosu – ČR (ha/ha)
Orná půda	2,64	1,62
Pastviny	0,50	2,17
Lesy	1,33	3,01
Vodní plochy pro rybářství	0,40	1,00
Zastavěné plochy	2,64	1,62

Zdroj: Global Footprint Network. National Footprint Accounts. 2008 Edition. Czech Republic.

K výpočtu dále používáme tzv. **faktory výnosu**, které popisují rozdíl mezi lokální produktivitou daného typu plochy (např. ornou půdou) a globální hodnotou produktivity pro tuto plochu. Faktor výnosu tedy vyjadřuje, zda je daná plocha více či méně produktivní než celosvětový průměr, přepočítává lokální faktory na globální. Faktory výnosu pro hlavní složky ekologické stopy a Českou republiku jsou uvedeny v tabulce. Opět můžeme uvést příklad: Průměrný výnos lesů v České republice je 7,1 m³/ha/rok, avšak globálně je to pouze 2,4 m³/ha/rok. Faktor výnosu činí $7,1/2,4 = 3,0$. Ukázka porovnání faktorů výnosů z různých zemí je uvedena v tabulce.

Factory výnosu pro vybrané státy a typy ploch

	Orná půda	Lesy	Pastviny	Vodní plochy pro rybářství
Česká republika	1,6	3,0	2,2	1,0
Alžírsko	0,6	0,9	0,7	0,9
Maďarsko	1,5	2,1	1,9	0,0
Japonsko	1,7	1,1	2,2	0,8

Zdroj: Kitzes, J., A. Galli, S.M. Rizk, A. Reed and M. Wackernagel. 2008. *Guidebook to the National Footprint Accounts: 2008 Edition*. Oakland: Global Footprint Network.

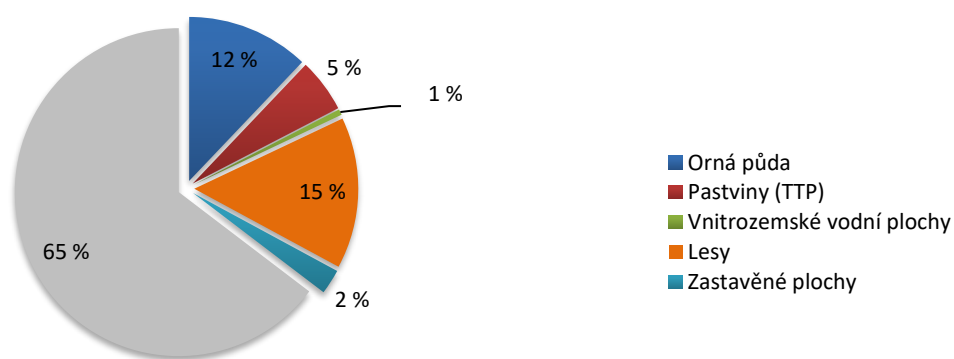
Ekologická stopa České republiky

Podle dat Global Footprint Network² osciluje hodnota ekologické stopy na jednoho obyvatele České republiky od vzniku tohoto státu mezi 5 a 6 gha na osobu, v závislosti na ekonomické aktivitě (ekonomická krize přinesla pokles ekologické stopy). Hodnota biokapacity osciluje méně a pohybuje se kolem 2,7 gha na obyvatele. To znamená poměrně velký deficit kolem 3 gha/obyvatele.

V roce 2013 tuzemská **ekologická stopa** činila 5,29 gha/obyvatele. To znamená mírný nárůst od roku 2012 o 0,1 gha/obyvatele, v důsledku postupně odeznívající ekonomické krize. Celková biokapacita pak byla rovněž mírně nižší – 2,44 gha/obyvatele, což bylo způsobeno zejména meziročním poklesem zemědělské výroby v ČR. Uvedené údaje v souhrnu znamenají ekologický deficit České republiky 2,85 gha/obyvatele. Ve světovém průměru byla **biokapacita** v roce 2013 pouze 1,71 gha/obyvatele. Toto číslo lze považovat za globální míru udržitelnosti. Pokud by si každý na světě dopřával stejné výrobní a spotřební vzorce jako Češi, potřebovali bychom více než 3 planety³.

Ekologické stopě České republiky dominuje spotřeba paliv a energií z neobnovitelných zdrojů – tj. uhlíková stopa (65 % celkové stopy). Druhou nejvýznamnější částí jsou lesy a orná půda, která souvisí především se spotřebou potravin, zboží a novou výstavbou.

Ekologická stopa České republiky – 2013 (5,3 gha/obyvatele)

Zdroj: Global Footprint Network, <http://data.footprintnetwork.org/>.

Z hlediska ES na jednoho obyvatele byla ČR v roce 2012 na 38. místě světového žebříčku od nejhoršího (tj. od státu s nejvyšší stopou). To je meziroční zlepšení o 12 míst. Důležité bude zachovat tento trend do budoucna.

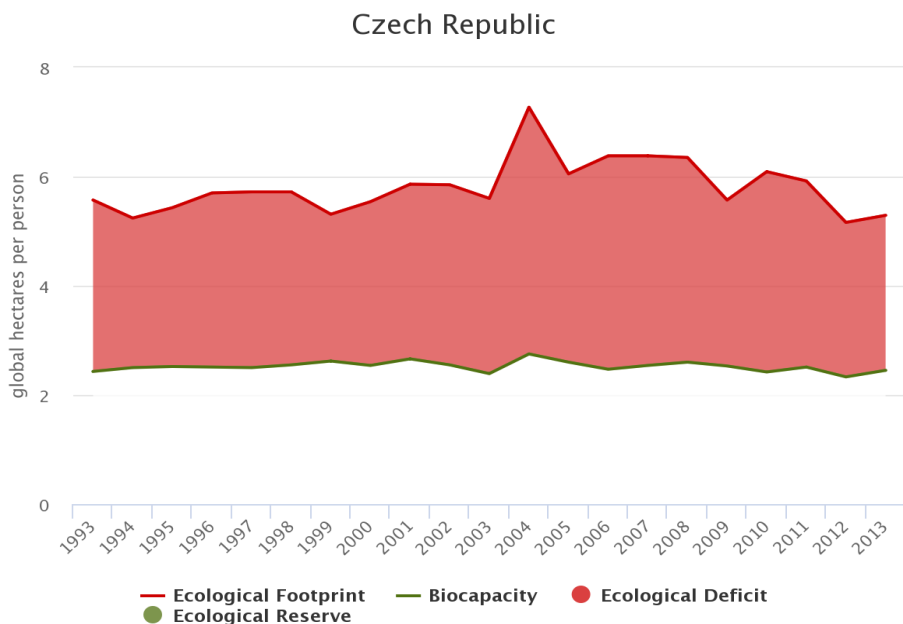
² Výsledky ekologické stopy na národní úrovni publikuje podrobně každé dva roky WWF a Global Footprint Network (GFN) ve zprávě nazvané *Living Planet Report*. Poslední zpráva vyšla na jaře 2016 a obsahuje data za rok 2012. Zdroj dat: http://www.footprintnetwork.org/ecological_footprint_nations/.

Každoroční výsledky a trendy dat zveřejňuje GFN na webových stránkách <http://data.footprintnetwork.org/>. Poslední data jsou z roku 2013.

³ Celková ekologická stopa lidské civilizace (průměr za všechny státy světa) v r. 2013 činila 2,87 gha/obyvatele, pro udržení této úrovně a způsobů spotřeby by svět tedy potřeboval 1,7 planety.

Vzhledem k HDP ČR je česká ekologická stopa stále vyšší než např. sousedního Polska (4,4 gha/obyvatele). Z hlediska biokapacity na jednoho obyvatele je ČR na 55. místě od nejlepšího – jde tedy o lehce nadprůměrné umístění v globálním měřítku.

Vývoj ekologické stopy a biokapacity od vzniku samostatné České republiky do roku 2013

Zdroj: Global Footprint Network; <http://data.footprintnetwork.org/>

Ekologická stopa města

Ekologická stopa a biokapacita města jsou komplexními ukazateli environmentální udržitelnosti města. Ekologická stopa města převádí zdroje (např. elektřina, zemní plyn, benzín, stavební materiál, potraviny, dřevo) spotřebované obyvateli a institucemi sídlícími ve městě na odpovídající bioproduktivní plochy. Porovnává je se zdroji, které má město k dispozici – s jeho biokapacitou.

Přínosy ekologické stopy pro město

- ES má vazbu na **strategické plánování**, může být sama titulkovým (reprezentativním pro danou oblast) indikátorem. Vstupní údaje pro stanovení ekologické stopy mohou být dílčími indikátory strategických plánů a jiných dokumentů. ES rovněž umožňuje kvantifikaci cílů strategických plánů.
- ES má vztah i k **územnímu plánování**, je jedním z možných a vhodných indikátorů pro posuzování udržitelnosti územního rozvoje a může aspirovat i na využití v procesu posuzování udržitelnosti podle stavebního zákona.
- Pomocí ES se dá **modelovat** dopad budoucích opatření ve městě na životní prostředí.
- Ekologická stopa může **indikovat a měřit** vliv konkrétního opatření, do kterého město investovalo (např. zateplení domů).
- ES je vhodná jako **argument pro občany**, kterým říká, jak si stojí a jak se vyvíjí město, ve kterém žijí.
- **Vedení měst, politici, úředníci** a veřejnost díky výpočtu pochopí, z čeho se ES skládá, a tím i jaké jsou hlavní faktory ovlivňující životní prostředí a také udržitelný rozvoj.
- ES může být použita jako jeden z několika **indikátorů udržitelného rozvoje**, pomocí kterého lze posuzovat zátěž na životní prostředí, jeho stav a kvalitu života.
- ES může být základem i měřítkem **dobrovolných dohod** mezi městem a podniky.
- Během výpočtu ES je možné odhalit (díky vstupním údajům) **slabá a silná místa** v jednotlivých oblastech (doprava, energie, odpady ad.).
- ES je výbornou značkou pro „**image**“ a **marketing města**. Města, která si stanoví ES, dávají najevo, že dobrovolně a nad rámec svých povinností dělají něco užitečného a zajímavého. Tato aktivita vyvolá pozornost partnerů a dalších měst.
- Skupina lidí, které ES, udržitelný rozvoj a **ekologicky šetrné jednání zajímá**, roste, i když se to na první pohled nemusí zdát. Města, která to včas pochopí a vyjdou této skupině lidí vstříc, budou v mnoha ohledech **napřed**.
- ES je vhodnou součástí **Corporate Social Responsibility (CSR)** politiky firem. Výpočet ekologické stopy podniku a její zveřejnění je známkou společenské odpovědnosti a příkladem pro ostatní firmy. Koncept CSR přitom pomalu proniká i do veřejné správy.
- ES je výborný výchozí podklad pro **iniciativní města**, obce i podniky pro dobrovolné stanovení cílů snížení negativních vlivů na životní prostředí.
- Nedílnou součástí výpočtu ES je **biokapacita území**. Tu lze druhotně použít jako prezentaci přírodního potenciálu města na jeho administrativním území a jeho ekologické stability.
- Významným přínosem je i samotný **proces výpočtu**, který provádí obecní či městský úřad. Úředníci a politici zodpovědní za různé oblasti jsou nuceni spolupracovat, a to i s partnery zvenčí. Jednotliví odpovědní lidé komunikují, sdělují si informace a předávají si data.

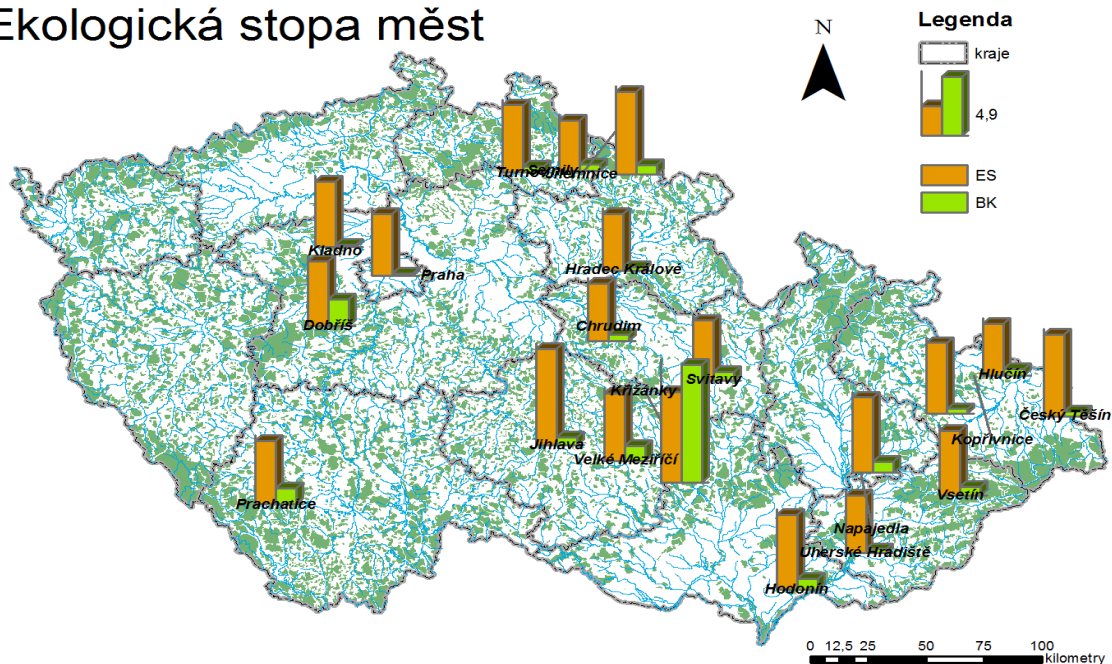
Příklady ze zahraničí

V mezinárodním měřítku lze jako dobrý příklad jmenovat **Londýn**, kde se o výpočet ekologické stopy zasadil bývalý primátor Livingstone. Ekologická stopa vztahovaná na jednoho Londýňana činila **6,63 gha**. Dalšími významnými světovými městy, která si nechala pomoci ekologické stopy posoudit svoji udržitelnost, jsou Tokio, Vídeň, Berlín, Helsinky, Toronto či Santiago de Chile⁴.

Domácí příklady

V letech 2010–2011 byla stanovená podrobným způsobem ekologická stopa (ES) a biokapacita (BK) 19 měst v ČR. Výsledky ukazuje přehledná mapa.

Ekologická stopa měst

Zdroj: TIMUR, o. s.

V roce 2013 převzala zodpovědnost za výpočet ekologické stopy a za správu kalkulátoru společnost CI2, o. p. s. V posledních letech byla stanovena ekologická stopa osmi českých měst a jednoho regionu – Velkého Meziříčí, Vsetína, Chrudimi a Libereckého kraje Kopřivnice, Uherského Hradiště, Litoměřic, Jihlavy a Opavy. Dvě z těchto měst, Velké Meziříčí a Kopřivnice, si stanovila konkrétní závazky na snížení či udržení ekologické stopy, které se jim zatím daří plnit. V roce 2017 vedle Velkého Meziříčí a Kopřivnice provedly opakovaný výpočet Chrudim a Jihlava. Velké Meziříčí tento indikátor sleduje nejsystematičtěji, každoročně od roku 2011.

Nedávné (2012–2017) výpočty ekologické stopy českých měst a regionů

Název města/kraje	Rok výpočtu	Počet obyvatel	Ekologická stopa (gha/obyvatele)	Biokapacita (gha/obyvatele)
Velké Meziříčí	2012	11 839	5,50	0,99
Uherské Hradiště	2012	25 343	4,30	0,31
Kopřivnice	2012	22 562	5,69	0,46
Chrudim	2012	22 845	4,79	0,56
Velké Meziříčí	2013	11 614	5,04	1,23

⁴ http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/page/footprint_for_cities/

Název města/kraje	Rok výpočtu	Počet obyvatel	Ekologická stopa (gha/obyvatele)	Biokapacita (gha/obyvatele)
Chrudim	2013	22 713	3,85	0,56
Kopřivnice	2014	22 490	4,82	0,46
Litoměřice	2015	24 136	4,71	0,25
Velké Meziříčí	2015	11 590	5,27	1,23
Vsetín	2015	26 504	4,41	0,74
Jihlava	2015	50 521	5,34	0,65
Opava	2015	57 772	4,58	0,62
Chrudim	2015	22 684	4,05	0,56
Liberecký kraj	2015	438 851	4,42	2,41
Velké Meziříčí	2016	11 598	5,20	1,23
Opava	2016	57 676	4,61	0,62
Jihlava	2017	50 559	5,26	0,65
Chrudim	2017	22 714	4,26	0,56
Velké Meziříčí	2017	11 543	5,45	1,24
Kopřivnice	2017	22 226	4,84	0,42
Jilemnice	2017	5 420	7,12	0,82

Zdroj: CI2, o. p. s.

Ze srovnání měst, které tento indikátor sledují, vyplývá, že město Jilemnice dosáhlo podprůměrného výsledku ekologické stopy (tj. ES je o něco vyšší, než je průměr měst v ČR, které tento indikátor sledují). Hodnota biokapacity na jednoho obyvatele je naopak nadprůměrná. Jak popisujeme dále, žádné město se ze své podstaty „nevejde“ do své biokapacity, je závislé na širokém „ekologickém zázemí“. Ve městech dochází k soustředění obyvatelstva, průmyslu a dalších aspektů lidské společnosti, což má svá ekologická negativa i pozitiva.

Metodika výpočtu ekologické stopy města

Základní maticí pro výpočet ekologické stopy je tzv. Consumption Land Use Matrix (CLUM). **Řádky** této matice tvoří jednotlivé **položky spotřeby**. V agregované podobě je spotřeba sdružena do pěti hlavních kategorií – potraviny, bydlení, doprava, zboží a služby. V rámci těchto kategorií jsou v tzv. národním účtu ekologické stopy (NFA) stovky a tisíce detailnějších položek. **Sloupce** matice tvoří hlavní **složky ekologické stopy**, které odpovídají pěti hlavním typům produktivních ploch a plochám pro asimilaci CO₂ (uhlíková stopa). Tyto matice mohou být používány i pro analýzu ekologické stopy na nižší úrovni – např. regionu či města. K tomu je samozřejmě nutné přizpůsobit data o spotřebě.

Matice spotřeba/land-use (CLUM)

	Zastavěné plochy	Asimilace CO ₂ (uhlíková stopa)	Orná půda	Pastviny	Lesy	Vodní plochy pro rybářství	Celkem
Potraviny							
Bydlení							
Doprava							
Zboží							
Služby							
Celkem							

Hlavní složky ekologické stopy – typy produktivních ploch

1. Orná půda

Orná půda je nejproduktivnějším typem plochy, který tvoří ekologickou stopu. Orná půda na jednotku plochy vyprodukuje ze všech složek ekologické stopy nejvíce biomasy a má klíčovou roli z hlediska výživy lidstva. Díky její produktivitě ve srovnání s ostatními typy ploch je množství globálních hektarů orné půdy mnohem vyšší než její aktuální rozloha. Ta podle FAO činila v roce 2011 28 % rozlohy zemědělské půdy, tj. celkem přibližně 1,7 mld. hektarů. Národní účty ekologické stopy (NFA) počítají s celkem 195 kategoriemi zemědělských plodin. Ekologická stopa každé z těchto plodin je počítána jako plocha nezbytná ke sklizni množství plodiny odpovídající světově průměrnému výnosu.

2. Pastviny

Primárním využitím této složky ekostopy je pastva dobytka. Pastviny jsou v průměru méně produktivní než orná půda. Ze zákonitostí potravního řetězce je známo, že při konverzi rostlinné potravy na další stupeň potravního řetězce – biomasu býložravců – dochází ke ztrátě energie zhruba v poměru 10:1. V roce 2011 bylo na Zemi celosvětově 3,6 mld. hektarů pastvin.

3. Lesy

Do této kategorie ekostopy spadají jak hospodářské, tak přírodní či přírodě blízké lesy a pralesy. Vedle toho, že jsou zdrojem dřevní hmoty, plní celou řadu dalších ekologických a stabilizačních funkcí – od údržby hydrologických cyklů přes omezování eroze až k ochraně biodiverzity a zachytávání uhlíku. Výnos je kalkulován jako roční přírůstek dřevní hmoty, který je možné těžit, na hektar. Celková rozloha lesů je odhadována na 4 mld. hektarů, s průměrným přírůstkem 2,36 m³/ha/rok.

4. Vodní plochy pro rybářství

Vodní plochy nebyly do původních kalkulací ekologické stopy zařazeny. Při prohlubování a zpřesňování analýzy byly doplněny, neboť plní množství důležitých produkčních a stabilizačních funkcí. Z hlediska produkce ryb a dalších vodních živočichů je důležitý fakt, že naprostá většina komerčního rybářství se odehrává do 300 km od břehů souše. Tyto plochy představují pouze 8 % rozlohy moří a oceánů. Důvodem je, že pobřežní oblasti jsou nejproduktivnější částí moří a oceánů. Kategorie zahrnuje jak mořské, tak sladkovodní plochy. ES této kategorie vychází z roční udržitelné produkce ryb a dalších mořských produktů.

5. Zastavěné plochy

Jde o kategorii ekostopy, jejíž ekologická funkce byla do značné míry ztracena vlivem lidské aktivity – zejména výstavby. Z charakteru lidských osídlení vyplývá, že většina výstavby je realizována na velmi produktivních plochách orné půdy. Jevy jako suburbanizace (neregulovaný růst měst) či výstavba komerčních center podél komunikací vedou k nárůstu podílu těchto ploch, s nepříznivým dopadem na ekologickou stopu lidských sídel. V roce 2005 činila celková rozloha této kategorie 165 mil. hektarů. Kategorie obsahuje i plochy zabrané hydroelektrárnami.

6. Plochy pro asimilaci oxidu uhličitého (CO₂) – uhlíková stopa

Tyto plochy byly v dřívějších publikacích věnovaných ekologické stopě nazývány „*energy land*“ – energetická půda. Jde o plochy, které jsou nutné pro zabezpečení energetických potřeb lidské ekonomiky. Způsob dosažení tohoto cíle se může lišit v závislosti na zvolené energetické politice daného státu či regionu. V současné době dominují výrobě energie většiny států světa, včetně České republiky, fosilní paliva. Při jejich spalování je do ovzduší uvolňován oxid uhličitý (CO₂), který je hlavním antropogenním skleníkovým plynem. Při respektování požadavků na stabilizaci koncentrace tohoto plynu v atmosféře je nutné hledat způsoby, jak tento plyn z atmosféry odstraňovat. Přírodními procesy k tomu dochází jednak v oceánech a mořích, jednak procesem fotosyntézy při růstu rostlin. Ekologickou stopu energie proto tvoří vodní plochy a plochy lesů, které asimilují oxid uhličitý, vzniklý spálením fosilních paliv.

Jde o jedinou kategorii uhlíkové stopy, která je vyhrazena pouze odpadům – v tomto případě oxidu uhličitému. Jde o největší část současné ekologické stopy – velikost těchto ploch narostla globálně v období 1961–2005 desetinásobně. V současné době u této složky ekologické stopy dochází v celosvětovém měřítku k přestřelení: uvolňujeme více skleníkových plynů, než mohou lesy a oceány akumulovat.

Výpočet na úrovni města

Podstatou výpočtu ekologické stopy města je zjištění odlišnosti daného města či regionu od národního průměru v položkách, kde to je možné a smysluplné. V případě, že data v daném místě nejsou k dispozici, jsou ve výpočtu ponechány národní hodnoty.

Výpočet probíhá podle následujícího vzorce: $ESP_{\text{město}} = (SP_{\text{město}} / SP_{\text{ČR}}) * ESP_{\text{ČR}}$

kde:

- $ESP_{\text{město}}$ je ekologická stopa položky (například spotřeby elektrické energie) města. Jednotkou je gha/obyvatele.
- $SP_{\text{město}}$ je spotřeba položky ve městě (údaj převzatý z místních statistik, viz následující kapitola). Jednotka odpovídá charakteru položky (např. MWh či osob-km).
- $SP_{\text{ČR}}$ je spotřeba položky v ČR (údaj převzatý z národních statistik). Jednotka odpovídá charakteru položky (např. MWh či osob-km).
- $ESP_{\text{ČR}}$ je ekologická stopa položky ČR (údaj převzatý z národního účtu ekologické stopy ČR). Jednotkou je gha.

Vlastní výpočet má obdobně jako v případě národní úrovně podobu matice CLUM. Sloupce matice tvoří jednotlivé složky ekologické stopy, řádky matice jednotlivé položky spotřeby. Výsledek je stanoven jednak jako **agregovaný indikátor** – celková ekologická stopa města v globálních hektarech (gha), jednak vztažen na jednoho obyvatele města (gha/osobu). V druhém případě to umožňuje rámcové srovnání ekologické stopy Jilemnice s dalšími městy v ČR.

Výpočet byl proveden pomocí **automatizovaného kalkulátoru ekologické stopy města**, který spravuje CI2, o. p. s. Je dostupný na stránkách www.ekostopa.cz/mesto. Tento server prezentuje výsledky podrobných a orientačních výpočtů ekologické stopy řady českých a moravských měst. V případě Jilemnice byl použit přesnější, podrobný výpočet. Ten je učen pro města a obce v České republice, které se problematice udržitelného rozvoje věnují systematicky a koncepčně. Jedná se především o města zapojená do procesů Místní Agendy 21 či souvisejících aktivit. Přesný výpočet vyžaduje vlastní sběr dat, a kromě údajů potřebných pro orientační výpočet je zapotřebí získat data o spotřebě energií a dopravě obyvatel města. Obsahuje celkem 32 položek vstupujících do výpočtu na úrovni města.

Vstupní data pro výpočet ekologické stopy města

Počet obyvatel

Počtem obyvatel se rozumí celkový počet osob bydlících na území obce. Výsledný indikátor (ekologická stopa města a biokapacita města) je vztažen na jednoho obyvatele. Byl použit poslední dostupný údaj za Jilemnici dle statistiky ČSÚ – 5 515 obyvatel v roce 2015 a 5 420 obyvatel v roce 2017 (údaje je k 31.12. 2016).

Potravin

Údaje o spotřebě potravin není možné získat na úrovni města. Proto jsou použita data z mezinárodní úrovně, která čerpají z národních statistik. Mezinárodní statistiku spotřeby potravin, jejich dovozu a vývozu vede FAO (Organizace pro výživu a zemědělství, spadající pod OSN). Z hlediska ekologické stopy je důležitý poměr živočišných a rostlinných potravin.

Spotřeba a výstavba

V oblasti spotřeby a výstavby lze některé klíčové údaje identifikovat na úrovni města. První spotřební položkou s velkou vazbou na udržitelný rozvoj města je **spotřeba vody**. Jedná se o celkový údaj za město – tj. za domácnosti i podniky a další odběratele. Pitná voda z vlastních zdrojů obyvatel obce se do tohoto vstupního údaje nezapočítává. V případě Jilemnice tento údaj pochází od správce vodovodů a kanalizací.

V oblasti bydlení a nové výstavby do výpočtu vstupuje údaj o **zastavěných a ostatních plochách** ve městě. Tvoří je součet celkové výměry ploch uvedených v katastru nemovitostí jako „Zastavěné plochy a nádvoří“ a „Ostatní plochy (určené k výstavbě)“. Jde o biologicky neproduktivní půdu. Dalším údajem je celková **obytná plocha dokončených bytů a domů** v daném kalendářním roce. Jedná se pouze o novou výstavbu určenou k bydlení (nikoli nebytové prostory). Indikátor nezahrnuje rekonstrukce. Posledním údajem je celková **nově zastavěná plocha dalších objektů** (jako jsou sklady, obchody, obecně nebytové prostory) ve městě v daném kalendářním roce. Tyto dva údaje lze získat ze stavebního úřadu obce.

Vstupní data ke kategorii Spotřeba a výstavba

Název položky	Hodnota 2015	Hodnota 2017	Jednotka	Zdroj dat
Spotřeba pitné vody	231 551	234 631	m ³	SvČVaK
Zastavěné a ostatní plochy ve městě	213,8	214,5	ha	ČSÚ
Obytná plocha dokončených bytů a domů	548	3 048	m ²	MěÚ
Zastavěná plocha dalších objektů	0	732	m ²	MěÚ

Pozn.: SvČVaK – Severočeské vodovody a kanalizace, a. s., ČSÚ – Český statistický úřad, MěÚ – Městský úřad Jilemnice

Energie

Spotřeba energií z neobnovitelných zdrojů dominuje ekologické stopě vyspělých států i měst. Zahrnuje celkovou spotřebu **elektriny**, tedy součet spotřeb maloobděratelů i velkoobděratelů za daný rok. Jediným zdrojem relevantních dat pro tento indikátor je příslušná distribuční společnost. Dále zahrnuje spotřebu jednotlivých druhů paliv – v tabulce níže uvádíme pouze ty položky, které jsou v případě Jilemnice nenulové. Konečně celkovou ekologickou stopu města **snižuje** výroba **energie z obnovitelných zdrojů** energie a kogenerační výroba tepla a elektriny. Údaje jsou za roky 2015 a 2017.

Vstupní data ke kategorii Energie

Název položky	Hodnota 2015	Hodnota 2017	Jednotka	Zdroj dat
Elektrina	71 457	73 596	MWh	ČEZ distribuce, a. s.
Zemní plyn	151 184	157 541	MWh	Innogy
Pevná paliva – uhlí	2 714	2 714	MWh	odhad dle SLDB
Paliva – biomasa	417,6	417,6	MWh	odhad dle SLDB

Pozn.: MěÚ – Městský úřad Jilemnice

Doprava

Údaje o výkonu jednotlivých druhů dopravy za Jilemnici nebyly k dispozici, proto byly hodnoty pro výpočet intenzity dopravy převzaty ze šetření, které bylo ve městě provedeno jak v roce 2015, tak i v roce 2017. Tento průzkum vycházel z metodiky Společných evropských indikátorů: **indikátor A.3 – Mobilita a místní přeprava obyvatel**. Metodou šetření je standardizované šetření na základě dotazníku a rozhovorů se vzorkem obyvatel města. Podařilo se shromáždit cca 500 vyplněných dotazníků za každý rok, což odpovídá reprezentativnímu vzorku obyvatel města. Podrobné zpracování výsledků šetření mobility v Jilemnici je obsahem speciální zprávy, proto zde není uvedeno. V tabulce níže uvádíme údaje o dopravě, které jsou nezbytné pro výpočet ekologické stopy města.

Vstupní data ke kategorii Doprava

Název položky	Hodnota 2015	Hodnota 2017	Jednotka	Zdroj dat
Osobní automobily	24 283 519	16 363 016	oskm	CI2, o. p. s.
Veřejná doprava – autobusová	8 611 429	5 453 705	oskm	CI2, o. p. s.
Železniční doprava	5 383 946	2 293 277	oskm	CI2, o. p. s.
Letecká doprava	12 159 782	7 493 150	oskm	CI2, o. p. s.
Nákladní doprava – silniční	Údaj převzatý z krajských dat			CDV

Pozn.: MěÚ – Městský úřad Jilemnice

Odpady (a zboží)

Údaje o spotřebě jednotlivých druhů zboží a služeb nejsou na úrovni města k dispozici. Pro výpočet ekologické stopy města jsou proto převzaty údaje z národní úrovně. Do výpočtu jsou zahrnuty důležité údaje o produkci komunálního odpadu a způsobu jeho separace (které nepřímo odrážejí spotřebu zboží). Jedná se o údaje, které jsou na místní úrovni velmi dobře dohledatelné a srovnatelné. Města je standardně sledují a reportují např. Českému statistickému úřadu.

Vstupní data ke kategorii Odpady

Název položky	Hodnota 2015	Hodnota 2017	Jednotka	Zdroj dat
Produkce smíšeného komunálního odpadu	1 091 180	1 258 702	kg	MěÚ
Produkce nebezpečného odpadu	4 217	6 103	kg	MěÚ
Podíl spalovaného komunálního odpadu	0,3	0,22	%	MěÚ
Podíl skládkovaného komunálního odpadu	78,9	81,1	%	MěÚ
Vytříděné složky – papír	103 670	126 050	kg	MěÚ
Vytříděné složky – sklo	77 590	91 010	kg	MěÚ

Název položky	Hodnota 2015	Hodnota 2017	Jednotka	Zdroj dat
Vytříděné složky – plasty	58 804	65 180	kg	MěÚ
Vytříděné složky – nápojové kartony	1119	1 242	kg	MěÚ
Vytříděné složky – bioodpad	1 461 000	1 609 800	kg	MěÚ
Vytříděné složky – kovy	52 024	41 560	kg	MěÚ

Pozn.: MěÚ – Městský úřad Jilemnice

Biokapacita

Biokapacita je nedílnou součástí ekologické stopy. Její velikost na území města ovlivňuje využití ploch (land-use) v rámci administrativního území města. Důležitý je poměr biologicky produktivních a neproduktivních ploch. V tabulce jsou uvedeny celkové výměry jednotlivých typů ploch uvedených v katastru nemovitostí. Údaje lze získat také od Českého statistického úřadu, který je publikuje za každou obec a město v rámci databáze Místní a obecní statistiky.

Vstupní data ke kategorii Biokapacita

Název položky	Hodnota 2015	Hodnota 2017	Jednotka	Zdroj dat
Zastavěné a ostatní plochy celkem	213,8	214,5	ha	MěÚ
Orná půda	358,7	358,5	ha	MěÚ
Zahrady, chmelnice, vinice, ovocné sady	46,6	46,54	ha	MěÚ
Trvalé travní porosty	371,6	371,12	ha	MěÚ
Lesní půda	380,1	379,73	ha	MěÚ
Vodní plochy	15,5	15,46	ha	MěÚ

Pozn.: MěÚ – Městský úřad Jilemnice

Výsledky

Následující grafy a tabulky obsahují shrnutí výsledků – celkovou velikost ekologické stopy a biokapacity Jilemnice, velikost jejích základních složek a podíl jednotlivých kategorií spotřeby. **Ekologická stopa města činila v roce 2015 6,69 gha/obyvatele a v roce 2017 už 7,12 gha/obyvatele**, což představuje nadprůměrnou velikost stopy v rámci měst, které v České republice tento indikátor sledují. Orientačně můžeme porovnat ekologickou stopu Jilemnice na obyvatele s výsledkem na národní úrovni (5,29). Jilemnice tedy vytváří z hlediska spotřeby zdrojů a produkce odpadů vyšší ekologickou stopu na obyvatele jako na národní úrovni celá Česká republika. Oba údaje jsou však porovnatelné jen omezeně – údaj za ČR je z období doznívající ekonomické krize (2013), která vedla k poklesu výroby a tím i ekologické stopy. Údaj za Jilemnici je za rok 2017.

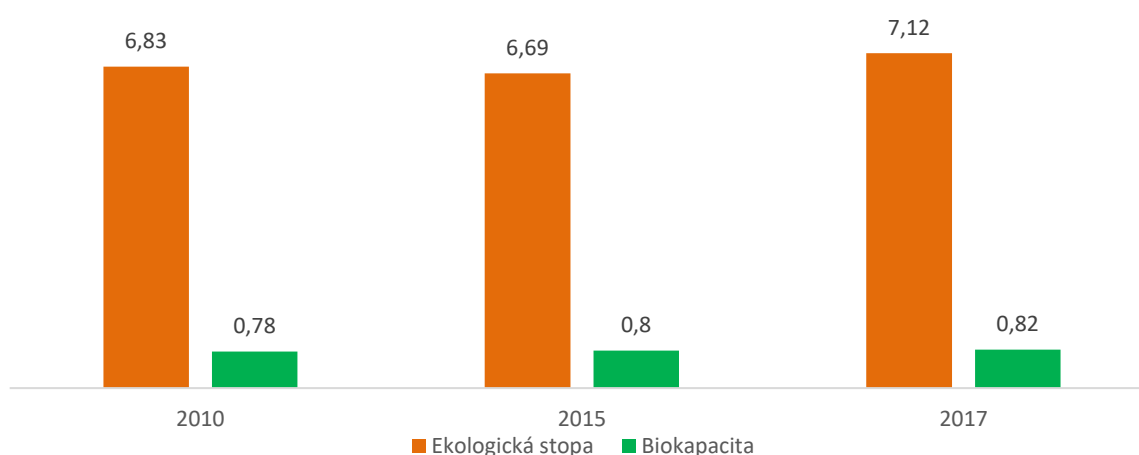
Důležité je zjištění, že od prvního výsledku sledování indikátoru v roce 2010 byl zaznamenán **mírný nárůst velikosti ekologické stopy**. V roce 2010 činila hodnota ekologické stopy 6,83 gha/obyvatele, v roce 2015 bylo dosaženo nižší hodnoty 6,69 gha/obyvatele a k nejvyšší hodnotě bylo dospěno v roce 2017 s výsledkem 7,12 gha/obyvatele. Je dobré si uvědomit, že chyba v měření (vstupní data, použité koeficienty je kolem 0,2 gha/obyvatele, stopa při porovnání hodnot 2016 a 2014 proto zůstává prakticky neměnná.

Z hlediska **biokapacity nedošlo** za pět let **k výrazné změně**. Hodnota **0,82 gha/obyvatele** patří k lepším výsledkům. Je to dáno zejména vyšším podílem biologicky produktivních ploch v administrativním území města než je tomu jinde. Lesní půda a trvalé travní porosty tvoří 30 % rozlohy města, orná půda a zahrady, chmelnice, vinice, ovocné sady a trvalé travní porosty 57,3 %. Naopak podíl zastavěných a ostatních ploch je relativně velký (24,4 %).

Ekologická stopa Jilemnice (2015 a 2017)

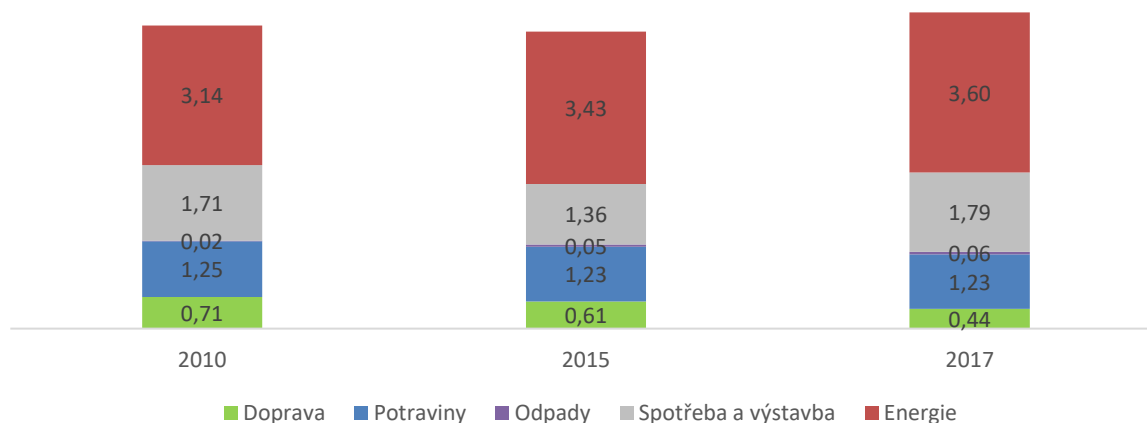
	Doprava	Potraviny	Odpady	Spotřeba a výstavba	Energie	Celkem
ES 2015 (gha/obyv.)	9,16	18,40	0,78	20,33	51,34	6,69
Podíl 2015 (%)	0,61	1,23	0,05	1,36	3,43	100,00
ES 2017 (gha/obyv.)	6,23	17,26	0,79	25,12	50,61	7,12
Podíl 2017 (%)	0,44	1,23	0,06	1,79	3,60	100,00

Ekologická stopa a biokapacita města Jilemnice, 2010, 2015 a 2017

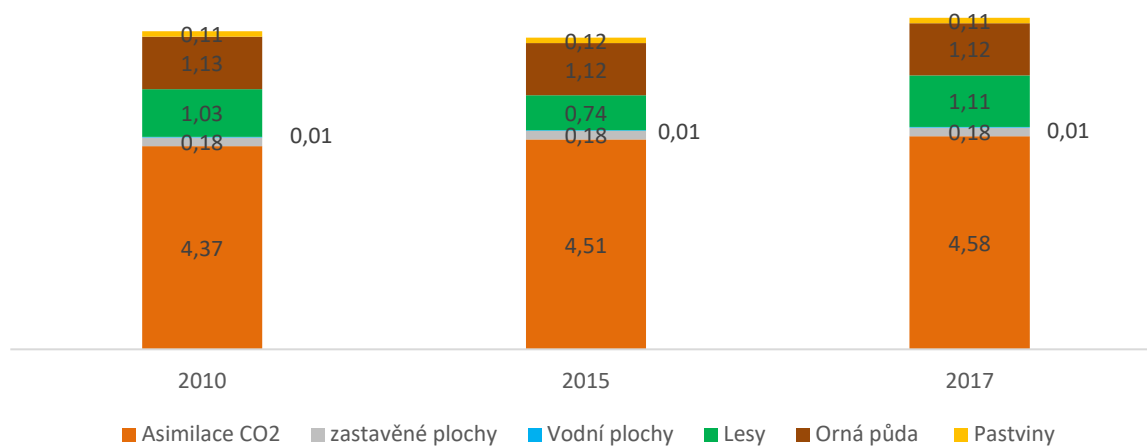
Ekologická stopa města činí 7,12 gha/obyvatele, oproti biologické kapacitě 0,82 gha/obyvatele je tedy výrazně vyšší. ES překračuje biologickou kapacitu města 8,7 krát. Vhodnější je srovnání s průměrnou biokapacitou v ČR, která činí 2,46 gha/obyvatele.

Ekologická stopa Jilemnice – kategorie spotřeby, 2015 a 2017

Z hlediska **kategorií spotřeby** výrazně dominuje ekologické stopě města Jilemnice energie (50,6 % v roce 2017). Podíl spotřeby a výstavby je mírně nižší než v jiných městech (25,12 %). Poměrně významný je podíl spotřeby potravin (17,3 %), velikost této položky je však obdobná ve všech městech a těžko ji ovlivnit. Doprava obyvatel města tvoří pouze 6,2 % celkové ekologické stopy a likvidace odpadů tvoří jen 0,8 %.

Ekologická stopa Jilemnice – složky ekologické stopy, 2015 a 2017

Z hlediska **složek ekologické stopy** dominuje ekologické stopě města Jilemnice tzv. **uhlíková stopa** (nezaměňovat se samostatným indikátorem – zde souvisí se spotřebou energie a asimilací CO₂ lesy), která tvoří více jak polovinu celkové ES. Jde o plochy nutné k asimilaci CO₂, který vznikne spalováním fosilních paliv. Významný je dále plocha orné půdy a podíl lesů. Zastavěné plochy tvoří 2,5 % ekologické stopy města.

Vývoj ekologické stopy

Jak bylo řečeno, město Jilemnice se rozhodlo sledovat tento souhrnný ekologický indikátor již v roce 2011 (data za rok 2010). Letošní zpráva tedy obsahuje již třetí výsledky daného indikátoru. Od tohoto roku její hodnota narostla o 4 %. Ve stejném období došlo k nárůstu spotřeby energií (elektřina a plyn) a dále k rozvoji města, který má vliv i na ekologickou stopu (například nová výstavba).

Nárůst ekologické stopy mezi roky 2015 a 2017 je dán zejména nárůstem spotřeb energií (elektřina, zemní plyn) a zvýšenou spotřebou a výstavbou (zejména výstavba biatlonového areálu) v daném roce. Naopak výrazně poklesl význam dopravy, i když tento pokles nezvrátil nárůst v jiných položkách.

Závěr

Ekologickou stopu můžeme porovnat s tím, kolik „přírody“, tedy zelených ploch a zdrojů, má město k dispozici (tzv. biokapacita). V případě Jilemnice překračuje stopa biokapacitu města 8,7krát, což je v porovnání s jinými městy průměrný výsledek. Aktuální hodnota ekologické stopy je ve srovnání s dalšími městy v ČR nadprůměrná (průměrná hodnota dosavadních 42 měření činí 5,18 gha/obyvatele). Srovnání ekologické stopy různých měst v České republice lze nalézt na internetových stránkách <http://www.ekostopa.cz/mesto/vysledky-podrobne/>.

Žádné město na světě se z principu „nevejde“ do své biokapacity, je závislé na širokém „ekologickém zázemí“. Ve městě dochází k soustředění obyvatelstva, průmyslu a dalších aspektů lidské společnosti. To má svá negativa (např. zvýšené znečištění ovzduší, hluku), ale i pozitiva (např. menší spotřeba ploch než u rozptýlené venkovské zástavby, menší vliv na krajinu). Důležité je stanovit, jak si město v současné době stojí a pokusit se ovlivnit budoucí vývoj.

Město Jilemnice má předpoklady ekologickou stopu udržet na současné úrovni či ještě snižovat, zejména pomocí opatření v oblasti spotřeby a výstavby a energeticky úsporných opatření, neboť tyto dvě oblasti tvoří významnou část ekologické stopy (přes 75 %). Nesmíme opominout oblast dopravy, jejíž podíl na celkové stopě se sice snížil (z 10,4 % v roce 2015 na 6,2 % v roce 2017), přesto má udržitelná doprava v městském prostředí svůj význam.

Orientačně můžeme porovnat ekologickou stopu Jilemnice na obyvatele s výsledkem na národní úrovni (5,29 gha). Jilemnice tedy vytváří z hlediska spotřeby zdrojů a produkce odpadů vyšší ekologickou stopu na obyvatele jako na národní úrovni celá Česká republika. Oba údaje jsou však porovnatelné jen omezeně – údaj za ČR je z období doznívající ekonomické krize (2013), která vedla k poklesu výroby a tím i ekologické stopy. Údaj za Jilemnici je za rok 2017.

Jak dosáhnout příznivého vývoje ekologické stopy a biokapacity města Jilemnice do budoucna?

Můžeme použít příměr o zeleném účetnictví. Ekologická stopa tvoří stranu poptávky a v případě Jilemnice činí 7,12 gha/obyvatele. Stranu nabídky tvoří biokapacita, tj. přírodní zdroje, které jsou v ČR k dispozici. Ta je na úrovni ČR v průměru 2,5 gha/obyvatele. Aby se poptávka u Jilemnice vyrovnala s nabídkou, musela by ekologická stopa města **poklesnout až o 65 %** (o 4,62 gha/obyvatele).

Jak dosáhnout potřebného klesajícího trendu? Mělo by jít o **kombinaci různých opatření**. Významný dopad by mělo snížení spotřeby energií na území města, zvýšení energetické efektivity a zvýšení podílu obnovitelných zdrojů na produkci elektřiny a tepla. Účinným způsobem snížení stopy je rovněž snížení nové výstavby na orné půdě či trvalých travních porostech. Ekologickou stopu napomáhá snižovat zvýšená separace odpadů (skla, plastů, papíru či bioodpadu) i používání šetrných způsobů dopravy (chůze, kolo, veřejná doprava).

Mezi konkrétní opatření vedoucí ke snížení ekologické stopy města, která jsou v souladu s postupem města v rámci Místní Agendy 21, je možné uvést:

- Zvyšování podílu obnovitelných zdrojů energie a tepla ve městě (FV panely, solární panely, energie z vody, další zvýšení podílu biomasy na výrobě tepla).
- Podpora energeticky úsporných opatření jak v rámci aktivit samosprávy (správy majetku města), tak v dalších sektorech (domácnosti, podniky).
- Při nové výstavbě a renovacích budov preferovat zvyšování energetické účinnosti směrem k nízkoenergetickému či pasivnímu standardu.
- Snížení spotřeby zboží a služeb (jak ve veřejném sektoru, tak v domácnostech a firmách), preference certifikovaných ekologicky šetrných výrobků a služeb.
- Podpora a preference lokálních produktů a bioproduktů.
- Podpora udržitelných forem mobility (pěší doprava, cyklodoprava, veřejná doprava), nižší využívání individuální automobilové dopravy.
- Předcházení vzniku komunálních odpadů, zvýšení recyklace a opětovného využití všech druhů odpadů.
- Osvětové působení ze strany samosprávy na další aktéry ve městě (podniky, domácnosti) ve smyslu uvedených doporučení.